

ljevanja niti ne okrnjena občinska avtonomija, ki je prav v Graubündnu tako ljubosumno varujejo. Mislimo na neko vrsto zakona za zaščito jezika po zgledu na zakon za zaščito domovine, zakona za ohranitev nacionalnih spomenikov, zakona o nacionalnih parkih itd. Razmejitev jezikovne cone bi se seveda morala izvesti v sporazumu s prizadetimi občinami, kar pa bi ravno v ogroženih področjih bilo težko. Ravno to ogroženo področje naj bi bilo kolikor mogoče kompaktno vključeno v jezikovni zaščitni zakon. V takšnem jezikovnem zaščitnem zakonu vidimo učinkovito sredstvo in jamstvo za ohranitev ozemlja, ki je še retoromansko.«

(Se bo nadaljevalo)

RAZGOVORI

O VSEBINI NAŠE REVIJE

Dušan Pirjevec

Neposredna pobuda za pričujoči zapis prihaja iz naslednjega dejstva: nekateri premiki v vsebinskem ustroju naše revije so vzbudili začudenje, ki se nanaša predvsem na to, da je v zadnjem času odmerjenega več prostora prispevkom s sociološko, gospodarsko in podobno problematiko. Naravno je, da si spričo takšnih ugovorov zastavljamo vprašanje, ali so takšne vsebinske spremembe sploh smotrne in ali je torej prav, da se naša revija tudi v bodoče oblikuje v smeri, ki jo dovolj razločno naznanjajo že omenjeni premiki sami? Na zastavljeno vprašanje je mogoče še najlaže in najhitreje odgovoriti tako, če najprej doženemo, kaj je smisel teh premikov, in če se nam pri tem posreči dokazati, da ne gre le za čisto naključje, marveč za nekaj pomembnejšega, kar ni zasidrano le v subjektivni volji posameznika, pač pa ima hkrati tudi širši socialni smisel in globlje objektivne vzroke. Ravno zaradi tega pa je seveda samo po sebi jasno tudi, da o usodi in življenju naše revije ni mogoče razmišljati izven splošnega konteksta, izven in brez zveze s splošnim dogajanjem. Prav za to splošno dogajanje v območju našega kulturnega življenja pa je značilno nekaj, kar bi še najlaže opredelili s pojmom združevanja, integracije posameznih strok, področij in dejavnosti. Dogaja se namreč nekaj, kar še najlaže opišemo takole: posamezna področja ali stroke vedno bolj odločno prestopajo svoje lastne meje, meje svojega ceha, najti skušajo stik z drugimi področji, priti hočejo do nekega skupnega imenovalca. Gre skratka za integracijo kulture.

Ne da bi navajali posamezne konkretne podatke, ki pričajo o takšnih integracijskih težnjah in poskusih, je očitno, da moramo torej pri razmišljanju o sedanjosti in prihodnosti naše revije izhajati ravno iz tega dejstva, iz vprašanja notranje integracije kulture oziroma kulturnih dejavnosti. Res je sicer, da utegne ta naša misel vzbuditi vtis samovoljne konstrukcije, saj, kot rečeno, nimamo namena navajati konkretnih dokazil za njeno upravičenost. Vendar pa lahko konkretna dejstva nadomesti načelna analiza sama, kar pomeni, da nam gre najprej za čisto načelno utemeljitev integracije v kulturi.

Vprašajmo se, ali se katerokoli področje kulture, katerakoli stroka sploh lahko konstituira kar sama od sebe, samo sama iz sebe in samo sama za sebe? Ali če se omejimo le na tako imenovane humanistične stroke: kaj omogoča npr. lingvistiko, historiografijo, literarno zgodovino, psihologijo, sociologijo, ekonomijo itd.? Ali imajo vse te stroke že same v sebi svoj eksistenčni princip, svoje eksistenčno počelo?

Že na prvi pogled je možno ugotoviti, da vse te stroke in aktivnosti ne ustvarjajo le same sebe, marveč imajo svoj cilj izven sebe, gredo prek sebe in ravno zaradi tega lahko tvorijo neko višjo enoto, ki ji pravimo kultura. Vse te stroke in dejavnosti torej niso zaprte vase, so nekam usmerjene, imajo značaj intencije — a predmet oziroma korelat te intencije je nekaj, kar jim je vsem skupnega. Vendar pa kulturne aktivnosti na to, kar je izven njih, niso vezane samo zaradi svojega intendirajočega značaja, marveč so vezane tudi po svojem izvoru, kar pomeni, da niso le ustvarjalci in nosilci, marveč tudi izraz neke višje enote, nekega splošnejšega, totalnega, boljše: totalizirajočega načela. Če izhajamo iz cilja, ali pa če izhajamo iz izvora, vedno se nam izkaže, da je kultura nekaj enotnega. Prav zaradi tega lahko govori historikova retrospekcija o posameznih dobah in kulturah, tj. o strukturah, v okviru katerih so si bile vse aktivnosti v svojem bistvu podobne. V renesansi npr. je bilo vse renesančno od fizike do glasbe — in vse je sprejemalo svoj smisel, svojo vsebino iz tega, čemur pravimo »renesančno«, iz »renesančnosti«. Če tedaj položaj nekoliko poenostavimo in pretiramo, lahko zapišemo: v resnici ni ne zgodovinopisja ne lingvistike ne filozofije ne ekonomije ne fizike — ni namreč teh strok samo samih po sebi in samih za sebe, kar velja tudi za umetnost, če smo seveda pripravljene, da se odrečemo romantičnemu pojmovanju umetnika in umetnosti. Ali z drugimi besedami: posameznih strok in področij ni mogoče utemeljiti samo iz njih samih in svojega smisla ne morejo sprejemati le same iz sebe. Kakor jih opredeljujejo njihove lastne notranje zakonitosti, kakor jih opredeljuje to, kar jim je imanentno, pa jih ravno tako opredeljuje tudi to, kar je izven njih, kar jim je transcendentno.

Ta transcendentalni, ta »izvenstrokovni« element seveda ne more biti v vsaki stroki drugačen in za vsako področje ali aktivnost drug — sicer ne bi bilo mogoče govoriti o samostojnih dobah in samostojnih kulturah. Očitno je, da gre za problem nekega skupnega imenovalca, za problem nekega skupnega faktorja, ki šele vse sploh omogoča. Ni sedaj važno, katere aktivnosti so takšne, da najhitreje, najpopolneje in najbolj natančno odkrivajo in ustvarjajo ta skupni faktor, ne gre nam torej za hierarhijo strok in njihovo medsebojno odvisnost. Pač pa nam gre ravno za ta splošni transcendentalni element, ki je enako odločilen za vse stroke, za vse aktivnosti, jih omogoča vsako zase in hkrati konstituira kulturo kot nekaj enotnega.

Iz vsega tega pa sledi predvsem sklep, ki nas prepričuje, da so integracijski poskusi, ki se uveljavljajo v zadnjem času v našem kulturnem življenju, nekaj globoko nujnega, utemeljeni so v strukturi kulture same kakor tudi v strukturi posameznih kulturnih aktivnosti.

Ko pa tako poudarjamo pomen in aktualnost integracije, seveda hkrati sponiramo, da smo doslej živeli v stanju dezintegracije. In res ni težko dokazati, da so nas dolga leta vezali ozki strokovni okviri, da so bila posa-

mezna področja vase zaprta itd. Vzrokov za to je več — in ko bi jih hoteli podrobno popisati, bi bila zato potrebna obširna razprava. Če pa se tega vprašanja lotevamo že v okviru pričujočega prispevka, potem tega ne storimo z namenom, da bi opozorili na vse vzroke dezintegracije, marveč samo zaradi tega, ker nas bo razmišljanje o nekaterih vzrokih opozorilo še na drugo plat integracije same.

Med vzroki, ki so zadrževali dolga leta posamezna področja v njihovem ozkem krogu, moramo na prvem mestu omeniti birokratizem. Birokratizem je ločil kulturo od življenja, ker je hotel sam biti edini nosilec resnice, edini nosilec višje enotnosti in splošne ideje. V tem trenutku so se posamezne stroke — zlasti velja to za tako imenovane humanistične znanosti — umaknile k podatkom, češ: vi le imejte idejo in načela, mi imamo pa podatke, prava resnica je torej slej ko prej pri nas. Birokrat je ostal brez podatkov, znanstvenik brez ideje — in tako je prišlo do obnove pozitivizma, ki je hkrati pomenil popolno dezintegracijo: vsaka stroka zase se je namreč zaprla v svoje lastne specifične podatke, ki so edini bili lahko še njena last in svoboda. V takšnem položaju se niso spraševali »čemu« in »zakaj«, niso se spraševali o smislu in izvoru smisla, o počelu stroke, kajti beg v podatke je bilo edino, kar se je zdelo, da je sploh možno, in tako je bila faktografija že a priori upravičena, ker je edina dajala možnost za bivanje posamezne stroke. Faktografija je bila nekakšno pribežališče, nekakšna sociala — kar se ni razodevalo samo v vedanju posameznih strok, marveč tudi v vrsti konkretnih ukrepov v območju organizacije znanstveno raziskovalnega dela, tako da danes na eni strani nimamo niti primernih organizacijskih oblik, niti ne načelnih utemeljitev posameznih strok. Zato upravičeno govorimo o njihovi krizi tako v načelnem kot v organizacijskem pogledu.

Če pa so bili obnova pozitivizma, zapiranje vase, beg v faktografijo itd. tako ali drugače v neposredni zvezi z birokratizmom, je seveda hkrati jasno, da so sedanje integracijske težnje že same po sebi znamenje debirokratizacije in demokratizacije. V tej novi situaciji podatek sam na sebi ne daje nobenega smisla več, ker v njem smisla v resnici sploh nikoli ni bilo. Smisel je treba iskati drugje, nekje izven. Tako so torej objektivni procesi ukiniti obnovitev pozitivizma, cehovstva, ozke strokovnosti itd. Odprla se je torej možnost socialnega smisla — in zdaj je potrebno ta socialni smisel tudi uresničiti.

S tem smo seveda že prišli do druge strani integracije in integracijskih poskusov. Očitno je, da imata zanikanje absolutne samostojnosti posameznih strok in njihova integracija svoj človeško družbeni korelat. Možnost integracije je namreč odprta v trenutku, ko je odprta tudi možnost socialnega smisla, kar seveda pomeni, da ima notranja integracija kulturnih dejavnosti čisto konkretno družbeno vsebino: saj ne gre le za integracijo v okviru kulture, gre za integracijo kulture v življenje, v splošno družbeno dogajanje — pri čemer je docela jasno, da je takšna integracija hkrati tudi edino možna pot za razreševanje krize, ki je bilo o njej malo prej govora.

Vse te misli je možno podpreti tudi z vrsto konkretnih primerov, zlasti s primerom naše splošne reforme šolskega, še posebej študijskega sistema na univerzi in v prvi vrsti na filozofski fakulteti. Tradicionalni šolski in študijski sistem je bil med drugim prilagojen tudi tradicionalnemu notranjemu ustroju posameznih disciplin. Zgrajen je bil torej na tipično pozitivističnem načelu

oziroma na načelih pozitivističnega objektivizma. Ta temeljna načela pa so že v okviru tradicionalnega sistema privedla do tega, da te discipline niso mogle vsestransko opravljati zares vsega, kar je od njih zahtevala kultura naroda, ki mu pripadajo. In kako naj bi zdaj izvedle ustrezno reformo, ki naj bi zagotovila ravno opravljanje teh funkcij? Nastal je kratek stik, nastale so napetosti, iz njih so se pa porodile različne deformacije. Spričo položaja, kakršen je, najbrž ni pretirana naslednja misel: med pogoje za uspešno reorganizacijo visokošolskega študija sodi tudi to, da bi doživele posamezne discipline primerno notranjo preobrazbo, kar v našem primeru pomeni, da premagajo svoj pozitivistični objektivizem.

Ni dvoma, da odpira reforma univerzitetnega študija še vrsto drugih problemov, npr. vprašanje, kako organizirati znanstveno raziskovalno delo, kako ustvariti in zagotoviti ustreznih družbeni in družabni status raziskovalcev in predavateljev, kako uskladiti načela selekcije z načeli univerze, itd. — toda ko navajamo primer reforme tudi v okviru pričujočega razmišljanja, ga navajamo samo zato, ker tudi ta primer kaže, kako velik pomen imajo integracijska prizadevanja, oziroma da ravno ta prizadevanja vodijo posamezna področja in stroke v takšno smer, da bodo sposobne opravljati to, kar od njih zahteva tisto, za kar ponavadi uporabljamo izraz življenje.

Popolnoma jasno je, da v okviru pričujočega zapisa ni mogoče natanko in vsestransko opredeliti pomena tistih pojavov, o katerih je tu govora. Prav tako jasno pa je tudi, da je o tem pomenu mogoče razmišljati samo na podlagi dejstva, da gre za nekaj, kar je v neposredni zvezi z debirokratizacijo in demokratizacijo in torej z osrednjo smerjo našega splošnega družbenega razvoja. Ravno ta osrednja smer omogoča kulturo kot nekaj enotnega in kot nekaj v življenje vključenega. Še več: takšno kulturo tudi terja. In če se v kulturnih aktivnostih samih ne bodo izvršile vse ustrezne notranje spremembe, ki jih po svoje naznanjajo že opisane integracijske težnje, potem kultura ne bo mogla biti enakovredni ustvarjalec neposredne demokracije. Zaradi tega je treba na drugi strani razumeti tudi tole: notranje preoblikovanje, o katerem tu govorimo, ne izhaja iz nekega zunanjšega ukaza, ne izhaja iz birokratskega odloka ali odredbe in integracijska prizadevanja niso nekakšna igra ali celo dvomljivo taktiziranje. Vse to je eksistenčna nujnost kulture same.

Mimo opisanih pojavov tudi naša revija ne more. Zaradi tega je docela naravno, da skuša, hkrati ko povečuje svoj obseg, zajeti tudi tista področja, ki so bila doslej sicer ne docela zanemarjena, marveč bolj na robu njenega zanimanja.